

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

3. The Collection of the Connected Discourses -
Subcommentaries (3. Saṃyutta Nikāya - Tīkā)

3. Subcommentary on the Book of the Aggregates
(3. Khandhavaggaṭīkā)

3. Connected Discourses on Views (3. Diṭṭhisammuttaṃ)

PaliVerse

3. The Collection of the Connected Discourses - Subcommentaries

3. Subcommentary on the Book of the Aggregates

3. Diṭṭhisammutam

1. Sotāpattivaggo

1. Vātasuttavaṇṇanā

206. Na ete vātāti ye ime rukkkhasākhādibhañjanakarā, ete sattakāyattā vātā nāma na honti. Te hi niccā dhuvā sassatā. Tenāha “vāto panā”tiādi. Tena sattasu kāyesu catuttham kāyamāha. Rukkkhasākhādibhañjanako eso vātaleso nāma, vātasadisoti attho. Esikatthambho viyāti iminā niccalabhāvameva dasseti, pabbatakūṭam viyāti iminā pana sassatisamaṃvāpi. Ayañhi vāyu kāyassa niccataṃ abhinivissa t̥hito “mā ca aniccatā paro hotū”ti na vātā vāyantīti bādhati. Esa nayo nadiyo sandantītiādīsu. Udakam panāti dutiyam kāyam sandhāyāha. Gabbho pana na nikkhamati kūṭat̥ṭhādibhāveneva tassa labbhanato. Neva te uidenti yathā vātā, evam tiṭṭhanato lokassa pana tathā matimattanti adhippāyo.

Vātasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2-4. Etaṃmamasuttādivaṇṇanā

207-209. Diṭṭham rūpāyatanaṃ cakkhunā daṭṭhabbato. Sutaṃ saddāyatanaṃ sotena sotabbato. Mutam gandhāyatanādi tividham sampattagāhīhi ghānādīhi patvā gahetabbato. Avasesāni cakkhādīni sattāyatanāni viññātaṃ nāma kevalam manoviññāṇena vijānitabbato. Pattanti anuppattam, yam kiñci pāpuṇitabbam pariyesitvā gavesitvā sampattanti anuppattam. Pariyesitanti pariyiṭṭham. Cittena anusañcaritanti manasā cintitam. “Pattam pariyesita”nti etasmim padadvaye catukkam sambhavatīti tam dassetvā tassa vasena pattapariyesitapadāni, tato manasā anuvicaritañca nīharitvā dassetum “lokasmim hī”tiādi vuttam. Tattha pariyesitvā pattam nāma pariyesanāya pariggāhabhāvato. Pariyesitam nāma kevalam pariyesitamevāti katvā pariyesitvā pattassa manussānuvicaritassa vuttattā. Paṭhamavikappe saṅkaro atthīti asaṅkarato ca dassetum “atha vā”tiādi vuttam. Sabbanti viññātādi. Tañhi manoviññāṇena gahitattā manasā anuvicaritam nāma na diṭṭham sutaṃ mutam.

Etaṃmamasuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Natthidinnasuttavaṇṇanā

210. Dinnanti deyyadhammasīsenā dānam vuttanti āha “dinnassa phalābhāvaṃ sandhāyā”ti, dinnam pana annādivatthum katham paṭikkhipanti. Esa nayo “yiṭṭham huta”nti etthāpi. Mahāyāgoti sabbasādhāraṇam mahādānam. Paheṇakasakkāroti pāhunakānam kātabbasakkāro. Phalanti ānisaṃsaphalam nissandaphalañca. Vipākoti sadisaphalam. Paraloke t̥hitassa ayam loko natthīti paraloke t̥hitassa kammunā

laddhabbo ayam loko na hoti. Idhaloke ðhitassapi paraloko natthi idhaloke ðhitassa kammunā laddhabbo paraloko na hoti. Tattha kāraṇamāha - “sabbe tattha tattheva ucchiḥanti”ti. Ime sattā yattha yattha bhava yoniādisu ca ðhitā, tattha tattheva ucchiḥanti nirudayavināsavasena nassanti. Phalābhāvavasenāti mātāpitūsu sammāpaṭipattimicchāpaṭipattinaṃ phalassa abhāvavasena “natthi mātā, natthi pitā”ti vadanti, na mātāpitūnaṃ, nāpi tesu idāni kariyamānasakkārāsakkārānaṃ abhāvavasena tesam lokapaccakkhattā. Pubbuḷakassa viya imesam sattānaṃ uppādo nāma kevalo, na bhavato cavitvā āgamanapubbakoti dassanattaṃ “natthi sattā opapātikā”ti vuttanti āha - “cavitvā uppajjanakasattā nāma natthi”ti. Samaṇena nāma yāthāvato jānantena kassaci akathetvā saññatena bhavitabbaṃ, aññathā āhopurisikā nāma siyā. Kiñhi paro parassa karissati, tathā ca attano sampādanassa kassaci avassayo eva na siyā tattha tattheva ucchiḥanti āha “ye imaṇca...pe... pavedenti”ti.

Catūsu mahābhūtesu niyuttoti cātumahābhūtikā. Yathā pana mattikāya nibbattaṃ bhājanaṃ mattikāmayam, evamayam catūhi mahābhūtehi nibbattoti āha “cātumahābhūtamayo”ti. Ajjhakkā pathavīdhātūti sattasantānagatā pathavīdhātu. Bāhiraṃ pathavīdhātūti bahiddhā mahāpathaviṃ. Anuyātīti tassa anurūpabhāvena yāti upeti. Upagacchatīti pubbe bāhirapathavīkāyato tadekadesabhūtā pathavī āgantvā ajjhakkābhāvappattiyā satta bhāvena saññhitā idāni ghaṭṭadipathavī viya tameva bāhirapathavīkāyam upeti upagacchati, sabbaso tena nibbisesattaṃ ekībhāvameva gacchatīti attho. Āpādisupi eseva nayoti ettha pajjunna mahāsamuddato gahitāpo viya vassodakabhāvena punapi mahāsamuddaṃ, sūriyaraṃsito gahitaindaggaṃsaṅkhātatejo viya punapi sūriyaraṃsiṃ, mahāvāyukhandhato niggaṭṭamahāvāyo viya tameva vāyukhandhaṃ upeti upagacchati diṭṭhigatiko sayameva attano vādaṃ bhindati. Ummattakapacchisadisāñhi diṭṭhigatikadassanaṃ. Manacchaṭṭhāni indriyāni ākāsaṃ pakkhandanti tesam visayabhāvā visayāpīti vadati. Visayiggahaṇena hi visayā gahitā eva hontīti. Guṇāguṇapadānīti guṇadosakotṭhāsā. Sarīrameva padānīti adhippettaṃ sarīrena taṃtaṃkiriyāya pajjitabbaṃ. Dabbanti muyhantīti dattū, mūḷhapuggalā. Tehi dattūhi bāla manussehi paññattaṃ.

Natthidinnasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Karotosuttavaṇṇanā

211. Sahatthā karontassāti sahatthena karontassa. Nissaggiyathāvarādayopi idha sahatthakaraṇeneva saṅgahitā. Hatthādīnīti hatthapādakaṇṇanāsādīni. Pacanaṃ dahanam vibādhananti āha “daḍḍena pīlentassā”ti. Papañcasūdaniyam “tājantassa cā”ti attho vutto, idha pana sumaṅgalavilāsiniyam viya tājanaṃ paribhāsanaṃ daḍḍeneva saṅgahetvā “daḍḍena pīlentassa”icceva vuttaṃ. Sokaṃ sayam karontassāti parassa sokakāraṇam sayam karontassa, sokaṃ vā uppādentassa. Parehi attano vacanakarehi. Sayampi phandatoṭi parassa vibādhanappayogena sayampi phandato. Atipātayatoti padaṃ suddhakattuatta hetukattuatta ca vattatīti āha - “hanantassapi hanāpentassapi”ti. Kāraṇavaseṇāti kārāpanavasena.

Gharassa bhitti anto ca bahi ca sandhitā hutvā ðhitāva gharasandhi. Kiñcipi asesetvā niravaseso lopo nillopo. Ekāgāre niyutto vilopo ekāgāriko. Parito sabbaso panthe hananaṃ paripantho. Pāpaṃ na kariyati pubbe asato uppādetum asakkuṇeyyattā, tasmā natthi pāpaṃ. Yadi evam kathaṃ sattā pāpe pavattantīti āha “sattā pana

karomāti evaṃsaññino hontī”ti evaṃ kirassa hoti imesañhi sattānaṃ hiṃsādikiriyaṃ na attānaṃ phusati tassa niccatāya nibbikārattā, sarīraṃ pana acetanaṃ kaṭṭhakaliṅgarūpamaṃ, tasmīṃ vikopitepi na kiñci pāpanti. Khuranemināti nisitakhuramayanaṃ, khurasadisaṃnemināti attho.

Gaṅgāya dakkhiṇā disā appatirūpadeso, uttaradisā patirūpadesoti adhippāyena “dakkhiṇaṇcepī”tiādi vuttanti āha “dakkhiṇatīre manussā kakkhaḷā”tiādi. Mahāyāganti mahāvijitayaññasadiṣaṃ mahāyāgaṃ. Uposathakammenāti uposathakammena ca. Ca-saddo hettha luttaniddiṭṭho. Damasaddo hi indriyaṃvarassa uposathasīlassa ca vācako idhādhippeto. Keci pana “uposathakammenā”ti idaṃ indriyadamaṇassa viṣesaṃ, tasmā “uposathakammabhūtena indriyadamaṇa”ti atthaṃ vadanti. Sīlasaṃyamaṇāti sīlasaṃvarena. Saccavacanenaṇāti saccavācāya. Tassā viṣuṃ vacanaṃ loke garutarapuññaṃsammatabhāvato. Yathā hi pāpadhammesu musāvādo garu, evaṃ puññaḍhammesu saccavācā. Tenāha bhagavā - “ekaṃ dhammaṃ atītassā”tiādi. Pavattīti yo karotīti vuccati, tassa santāne phalassa nibbattiyaṃ paccayabhāvena pavatti. Sabbathāti “karoto”tiādinā vuttana sabbappakārena kiriyaṃeva paṭikkhipanti.

Karotosuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Hetusuttavaṇṇanā

212. Ubhayenaṇāti hetupaccayapaṭisedhavaṇṇana. Saṃkilesapaccayanti saṃkilisaṇassa malīnabhāvasa kāraṇaṃ. Visuddhipaccayanti saṃkilesato visuddhiyaṃ vodānaṃ kāraṇaṃ. Natthi balanti sattānaṃ diṭṭhadhammikasamparāyikanibbānasampattiāvahaṃ balaṃ nāma kiñci natthi. Tenāha “yamhī”tiādi. Nidassanaṃmattañcetaṃ, saṃkilesikampi cāyaṃ paṭikkhipateva. Aññaṃaṇṇavevacanānīti tassā tassā kiriyaṃya ussannaṭṭhena balaṃ, sūravīrabhāvāvahaṭṭhena vīriyaṃ, tameva daḷhaggāhabhāvato porisaṃ dhuraṃ vahantena pavattetabbato purisaṭṭhāmo, paraṃ paraṃ ṭhānaṃ akkamaṇappavattiyaṃ purisaṇarakkamoti vuttoti veditabbaṃ.

Satvayogato, rūpādīsu vā sattatāya sattā, pāṇanato assāsaṇapaṇṇasāsaṇavasena pavattiyaṃ pāṇā, te pana so ekindriyaḍdivasena vibhajitvā vadatīti āha “ekindriyo”tiādi. Aṇḍakosādīsu bhavanato bhūtātī vuccantīti āha “aṇḍa...pe... vadantī”ti. Jīvanato pāṇaṃ dhārentā viya vaḍḍhanato jīvātī sālīyavāḍdike vadanti. Natthi etesaṃ saṃkilesaṇavisuddhīsu vasotī avasā. Natthi tesāṃ balaṃ vīriyaṇti abalā avīriyaṃ. Niyatatātī acchejjasuttāvutābhejjamaṇino viya niyatappavattitāya gatijātībandhāpavaggavasena niyamo. Tattha tattha gamaṇanti channaṃ abhijātīnaṃ vasena tāsu tāsu gatīsu upagamaṇaṃ. Samavāyena samāgamo saṅgati. Sabhāvoyevātī yathā kaṇṭakassa tikkhatā, kapitthaphalānaṃ parimaṇḍalatā, migapakkhīnaṃ vicittākāratā, evaṃ sabbassapi lokassa hetupaccayehi vinā tathā tathā pariṇāmo, ayaṃ sabhāvo eva akittimo eva. Tenāha “yena hī”tiādi. Chaḷabhijātīyo parato vitthāriyaṇti. Sukhañca dukkhañca paṭisaṃvedentīti vadantā adukkhamasukkhabhūbhiṃ sabbena sabbāṃ na jānaṇtīti ulliṅgento “añña sukhadukkhabhūmi natthīti dassentī”ti āha.

Hetusuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8-10. Mahādiṭṭhisuttāḍivaṇṇanā

213-215. Akatāti samena vā visamena vā kenaci hetunā na katā eva. Kenaci kataṃ karaṇaṃ vidhānaṃ natthi etesanti akatavidhānā. Padadvayenapi loke kenaci hetupaccayena nesaṃ abhinibbattitābhāvaṃ dasseti. Iddhiyāpi na nimmitāti kassaci iddhimato devassa brahmuno vā iddhiyāpi na nimmitā. Animmitāti vā kassaci animmāpakā. Ajanakāti etena pathavīkāyādīnaṃ rūpādijanabhaṃvaṃ paṭikkhipati. Rūpasaddādayo hi pathavīkāyādīhi appaṭibaddhavuttikāti tassa laddhi. Yathā pabbatakūṭaṃ kenaci anibbattitaṃ kassaci ca anibbattakaṃ, evametepīti āha “kūṭaṭṭhā”ti. Yamidaṃ “bījādito aṅkurādi jāyatī”ti vuccati, tañca vijjamānameva tato nikkhamati, nāvijjamānaṃ, aññathā yato kutoci yassa kassaci uppatti siyāti adhippāyo. Ṭhitāti nibbikārabhāvena ṭhitā. Na calantīti na vikāraṃ āpajjanti. Vikārābhāvena hi tesāṃ sattannaṃ kāyānaṃ esikaṭṭhāyitṭhitatā. Aniñjanañca attano pakatiyā avaṭṭhānameva. Tenāha “na vipariṇamantī”ti. Avipariṇāmadhammattā eva ca ne aññamaññaṃ na byābādhenti. Sati hi vikāraṃ āpādetabbatāya byābādhakatāpi siyā, tathā anuggahetabbatāya anuggāhakatāti tadabhāvaṃ dassetuṃ pāliyaṃ “nāla”ntiādi vuttaṃ. Pathavī eva kāyekadesattā pathavīkāyo. Jīvasattamānaṃ kāyānaṃ niccatāya nibbikārābhāvato na hantabbatā, na ghāṭetabbatā cāti neva koci hantā ghāṭetā vā. Tenāha “sattannantvevā”tiādi. Yadi koci hantā natthi, kathaṃ satthappahāroti āha “yathā muggarāsiādīsū”tiādi. Kevalaṃ saññāmatameva hoti, na ghātanādi, paramatthato sattannantveva kāyānaṃ avikopaniyabhāvatoti adhippāyo.

Pamukhayonīnanti manussatiracchānādīsū khattiyabrāhmaṇādisīhabyagghādivasena padhānayanīnaṃ. Saṭṭhisatāni chasahassāni. “Pañca ca kammuno satānī”ti padassa atthadassanaṃ “pañca kammāsātāni cā”ti. Eseva nayoti iminā “kevalaṃ takkamattena niratthakadiṭṭhiṃ dīpetī”ti imameva atthaṃ atidisati. Ettha ca takkamattakenāti iminā yasmā takkikā niraṅkusatāya parikkappanassa yaṃ kiñci attano parikkappaṃ sārato maññaṃ mānā tatheva abhinivissa takkadiṭṭhigāhaṃ gaṇhanti, tasmā na tesāṃ diṭṭhivattāsu viññūhi vicāraṇā kātabbāti dasseti. Kecīti uttaravihāravāsino. Te hi “pañca kammānīti cakkhusotaghānājivhākāyā, imāni pañcindriyāni ‘pañca kammānīti paññāpentī’”ti vadanti. Kammanti laddhīti oḷārikabhāvato paripuṇṇakammanti laddhi. Manokammaṃ anoḷārikattā upaḍḍhakammanti laddhīti yojanā. “Dvāsaṭṭhipaṭipadā”ti vattabbe sabhāvaniruttim ajānantā “dvaṭṭhipaṭipadā”ti vadanti. Ekasmim kappeti ekasmim mahākappe. Tatthāpi ca vivaṭṭaṭṭhāyisaññite ekasmim asaṅkhyeyyakappe.

Urabbhe hanantīti orabbhikā. Evaṃ sūkarikādayo veditabbā. Luddāti aññepi ye keci māgavikanesādayo, te pāpakammapasutatāya kaṇhābhijātīti vadanti. Bhikkhūti buddhasāsane bhikkhū. Te kira “sacchandarāgā paribhuñjantī”ti adhippāyena catūsu paccayesu kaṇṭake pakkhipitvā khādantīti vadanti. Kasmāti ce? Yasmā te paṇītapāṇīte paccaye paṭisevantīti tassa micchāgāho. Nāyaladdhepi paccaye paribhuñjamānā ājīvakasamayassa vilomagāhitāya paccayesu kaṇṭake pakkhipitvā khādanti nāmāti vadantīti apare. Eke pabbajitā, ye visesato attakilamathānuyogamanuyuttā. Tathā hi te kaṇṭake vattantā viya hontīti kaṇṭakavuttikāti vuttā. Ṭhatvā bhuñjananāhānapaṭikkhepādivatasamāyogena paṇḍaratarā. Acelakasāvakāti ājīvakasāvake vadati. Te kira ājīvakasamaye ājīvakaladdhiyā daḷhaḡāhitāya nigaṇṭhehipi paṇḍaratarā. Nandādayo kira tathārūpaṃ ājīvakapaṭipattiṃ ukkaṃsaṃ pāpetvā ṭhitā, tasmā nigaṇṭhehi ājīvakasāvakehi ca paṇḍaratarā vuttā. Paramasukkābhijātīti ayaṃ tesāṃ laddhi.

Purisabhūmiyoti padhānapuggalena niddeso. Itthīnampetā bhūmiyo icchanteva. Bhikkhu ca pannakotiādi tesam pāli eva. Tattha pannakoti bhikkhāya vicaraṇako, tesam vā paṭipattiyā paṭipannako. Jinoti jiṇṇo jarāvasena hīnadhātuko, attano vā paṭipattiyā paṭipakkhe jinitvā tṭhito. So kira tathābhūto dhammampi kassaci na katheti. Tenāha “na kiñci āhā”ti. Niṭṭhuhanādivippakāre kenaci katepi khamanavasena na kiñci vadatīti vadanti. Alābhinti “so na kumbhimukhā paṭiggaṇhātī”tiādinā nayena vuttaalābhahetusamāyogena alābhiṃ. Tato eva jighacchādubbalyaparetatāya sayanaparāyaṇaṃ samaṇaṃ pannabhūmīti vadanti.

Ājīvavuttisatānīti sattānaṃ ājīvabhūtāni jīvīkāvuttisatāni. Pasuggahaṇena eḷakajāti gahitā, migaggahaṇena rurugavayādisabbamigajāti. Bahū devāti cātumahārājikādivasena tesam antarabhedavasena bahū devā. Tattha cātumahārājikānaṃ ekacce antarabhedā mahāsamayasuttavasena dīpetabbā. Manussāpi anantāti dīpadesakulavaṃsājīvādivibhāgena manussāpi anantabhedā. Pisācā eva pesācā, te mahantamahantā ajagarapetādayo. Chaddantadahamandākinīyo kuḷīramucalindanāmena vadanti.

Pavutṭāti sabbagaṇṭhikā. Paṇḍitopi...pe... uddhaṃ na gacchati. Kasmā? Sattānaṃ saṃsaraṇakālassa niyatabhāvato.

Aparipakkaṃ saṃsaraṇanimittaṃ sīlādinā paripāceti nāma sīghaṃyeva visuddhipattiyā. Paripakkaṃ kammaṃ phussa phussa patvā patvā kāle paripakkabhāvāpādanena byantī karoti nāma. Suttaḡuḷeti suttavaṭṭiyaṃ. Nibbeṭhiyamānameva paletīti upamāya sattānaṃ saṃsāro anukkamena khīyateva, na tassa vaḍḍhīti dasseti paricchinnarūpattā. Nibbeṭhiyamānameva suttaḡuḷaṃ gacchatīti vuccati. Tañca kho suttapamāṇena, sutte pana asati kuto gacchati suttaḡuḷaṃ. Tenāha - “sutte khīṇe na gacchatī”ti. Tattheva tiṭṭhati suttapariyantanti adhippāyo. Kālavasenāti attani veṭhetvā tṭhitaṃ sukhadukkhaṃ yathāvuttassa kālassa vasena nibbeṭhiyamāno bālo ca paṇḍito ca paleti gacchati, nātikkamati saṃsāraṃ.

Mahādiṭṭhisuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

11-18. Antavāsuttādivaṇṇanā

216-223. Ekato vaḍḍhitanimittanti ekapassena vaḍḍhitaṃ kasiṇanimittaṃ. Gāhenāti lābhī jhānacakkhunā passitvā gahaṇena. Takkenāti na lābhī takkamattena. Uppannadiṭṭhīti “loko”ti uppannadiṭṭhi. Sabbato vaḍḍhitanti samantato appamāṇakasiṇanimittaṃ. Ekamevāti “ekameva vatthū”ti uppannadiṭṭhi. Aṭṭhārasa veyyākaraṇānīti veyyākaraṇalakkaṇappattāni aṭṭhārasa suttāni. Ekaṃ gamananti ekaṃ veyyākaraṇagamaṇaṃ.

Antavāsuttādivaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyagamaṇādivaggavaṇṇanā

224-301. Dukkhasena vuttanti “iti kho, bhikkhave, dukkhe sati dukkhaṃ upādāyā”tiādidukkhasena vuttaṃ. Tādisameva dutiyaṃ veyyākaraṇagamaṇaṃ. Tenāha “tatrāpi aṭṭhāraseva veyyākaraṇānī”ti. Tehīti “rūpī attā hotī”tiādinayapavattehi veyyākaraṇehi saddhiṃ. Tanti dutiyaṃ gamaṇaṃ.

Ārammaṇamevāti kasiṇasaṅkhātāṃ ārammaṇameva. Takkisaddena suddhatakkikānaṃ gahaṇaṃ daṭṭhabbaṃ.

Aniccadukkhavasenāti “yadaniccaṃ, taṃ dukkhaṃ, tasmim sati tadupādāya evaṃ diṭṭhi uppajjati”ti vuttaaniccadukkhavasenāti. Tehiyevāti dutiye peyyāle vuttappakārehiyeva. Tiparivaṭṭavasenāti tehiyeva chabbīsatiyā suttehi catuttha peyyāle tiparivaṭṭavasena vuttoti yojanā.

Dutiyagamanādivaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sāratthappakāsiniyā saṃyuttanikāya-aṭṭhakathāya

Diṭṭhisamṃyuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 3. The Collection of the Connected Discourses - Subcommentaries. 3. Subcommentary on the Book of the Aggregates. 3. Connected Discourses on Views Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org